

İctimai elmlər

UOT 069

E.O.Cabbarova

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şəki filiali
el_cabbarova1980@mail.ru*

AZƏRBAYCANDA MUZEY İŞİNİN TƏŞKİLİ TARİXİ

Açar sözlər: muzey, tarix-diyarşünaslıq muzeyləri, xatirə muzeyləri, muzey-ekskursiya şöbəsi, maddi-mədəniyyət nümunələri, eksponat, qərar, sərəncam

Məqalədə muzey işi tariximizə bir daha nəzər salınmış, Respublikamızda muzeylərin təşkil edilməsi prosesi haqqında ətraflı şəkildə məlumat verilmişdir. Həmçinin qeyd olunur ki, tarixin yetişdirdiyi ən nadir simalardan biri olan dahi, örnək şəxsiyyət, Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev muzeylərə xüsusi diqqət və qayğı göstərmiş, məhz onun Azərbaycana rəhbərliyi dövründə muzey quruculuğu işində yeni bir səhifə açılmış, müxtəlif profilli muzeylər yaradılmış, muzeylərin geniş şəbəkəsinin, maddi-texniki bazasının inkişaf etdirilməsi, gözəl binalarda yerləşdirilməsi, inventar və avadanlıqlara təchiz edilməsi, uyğun eksponatlarla komplektləşdirilməsi, ixtisaslı və yüksək bilikli kadrlarla möhkəmləndirilməsinə böyük diqqət yetirilmişdir. Muzey işi sahəsində görülən bütün bu mühüm işlər isə nəticə etibarilə xalqımızın mədəni inkişafına, özünüdərk proseslərinin cərəyan etməsinə, ən əsası isə hər bir vətəndaşımızda vətənə məhəbbət, zəngin keçmişinə və bu gününə dərin hörmət hisslərinin yüksəlməsinə səbəb olmuşdur.

Э.О.Джаббарова

ИСТОРИЯ ОРГАНИЗАЦИИ МУЗЕЙНОГО ДЕЛА В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Ключевые слова: музей, историко-краеведческие музеи, мемориальные музеи, музейно-экскурсионный отдел, материально-культурные образцы, экспонат, постановление, распоряжение

В статье еще раз рассматривается история музейного дела, дается подробная информация о процессе организации музеев в нашей республике. Также отмечается, что наш общенациональный лидер Гейдар Алиев, являющийся одной из редчайших фигур истории, гениальной, образцовой личностью, уделял особое внимание и заботу музеям, именно в период его руководства в Азербайджане была открыта новая страница в музейном строительстве, созданы музеи различного профиля, широкая сеть музеев, большое внимание уделялось развитию материально-технической базы, размещению ее в красивых зданиях, оснащению ее инвентарем и оборудованием, оснащению подходящими экспонатами и усилению его специализированными и

высококвалифицированными кадрами. В итоге все эти важные работы в области музейного дела привели к культурному развитию нашего народа, процессу его самореализации, а самое главное, она пробудила в каждом нашем гражданине любовь к Родине, глубокое уважение к ее богатому прошлому и настоящему.

E.O.Jabbarova

HISTORY OF ORGANIZATION OF MUSEUM WORK IN AZERBAIJAN

Keywords: *museum, local history museums, memorial museums, museum-excursion department, material-cultural samples, exhibit, decision, order*

The article once again examines the history of museum work, provides detailed information about the process of organizing museums in our republic. It is also noted that our national leader Heydar Aliyev, who is one of the rarest figures in history, a brilliant, exemplary personality, paid special attention and care to museums, it was during his leadership that a new page in museum construction was opened in Azerbaijan, museums of various profiles were created, a wide a network of museums, much attention was paid to the development of the material and technical base, placing it in beautiful buildings, equipping it with inventory and equipment, equipping it with suitable exhibits and strengthening it with specialized and highly qualified personnel. As a result, all these important works in the field of museum business led to the cultural development of our people, the process of its self-realization, and most importantly, it awakened in each of our citizens love for the motherland, deep respect for its rich past and present.

Giriş

Xalqımızın şanlı tarixinin, ulu keçmişinin və möhtəşəm mədəniyyətinin inkişaf yolunu əks etdirən Azərbaycan muzeyləri ölkəmizdə zəngin maddi-mədəni və mənəvi irsin qorunması və təbliğ olunması işində çox mühüm bir rol oynayır. Hələ qədim zamanlardan Azərbaycan hökmdarlarının saraylarında, məbədlərdə, həmçinin digər tikililərdə mədəniyyət tariximizin ən müxtəlif dövrlərinə aid qiymətli əşyalar və sənət nümunələri mühafizə edilmişdir. Tarixi və bədii əhəmiyyət daşıyan eksponatların mühüm bir qismi sonrakı dövrlərdə əsas etibarilə şəxsi kolleksiyalarda toplanmışdır. Həmçinin tarixən regionda baş vermiş geosiyasi hadisələr nəticəsində Azərbaycan mədəniyyətinin, elminin, incəsənətinin unikal nümunələri, yüksək estetik dəyərə malik əsil sənət möcüzələri ölkəmizdən aparılmış, dünyanın ən məşhur muzeylərini – Londonun Viktoriya və Albert, Britaniya muzeylərini, Nyu-Yorkun Metropoliten muzeyini, Moskvanın Tarix və Şərq xalqları sənəti muzeylərini, Silah palatasını, Parisdə Luvr muzeyini, İstanbulda Topqapı sarayını, Vyananın, Romanın, Berlinin, Tehranın, Sankt-Peterburqun muzeylərini bəzəmişdir.

Müasir dövrdə muzeylər qloballaşma və həyatın unifikasiyasının neqativ nəticələrinə qarşı dura bilən, tarixi, maddi və mədəni irsi qoruyan mədəniyyət

məbədi hesab edilir və əyani təbliğat vasitəsi kimi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Respublikamızın müstəqilliyi şəraitində muzeylərimiz yeni fəaliyyət imkanları qazanmışdır. Belə ki, Azərbaycanı xarici aləmə tanımaq, xalqımızda zəngin keçmişinə və bu gününə dərin hörmət hissi formalaşdırmaq və onu vətənin tərəqqisi, müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü naminə vətənpərvərliyə, fədakarlığa ruhlandırmaq baxımından muzeylərimiz müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Mövzunun aktuallığı və işlənmə zərurəti də məhz bundan irəli gəlir.

Azərbaycanda muzey işi tarixini araşdırarkən görürük ki, muzeylərimizin təşkil olunması prosesi 3 mərhələdə: 1920-1950, 1950-1980, 1980-2000-ci illərdə davam etmişdir.

XX əsrin əvvəllərinə qədər Azərbaycanda muzeylərin yaradılması işi geniş fəaliyyət dairəsində mövcud olmamışdır. Həmin dövrə qədər Azərbaycanda geniş xalq kütləsinin istifadə edə biləcəyi, xalqımızın tarixini, mədəniyyətini əks etdirən maddi-mədəniyyət nümunələrini özündə cəmləşdirən, mühafizə edən, elmi-tədqiqat xarakteri daşıyan muzeylərin yaradılması sahəsində əməli fəaliyyətə başlanılmamışdı. Azərbaycanın tarixini, ictimai-siyasi, mədəni həyatını əks etdirən qiymətli materiallar, maddi-mədəniyyət nümunələri ayrı-ayrı şəxslərin şəxsi kolleksiyalarında saxlanılırdı ki, bu da geniş xalq kütləsi üçün əlçatmaz idi. Bəzi sənədlərə əsasən Şamaxıda, Bakıda ayrı-ayrı şəxslər topladıqları maddi-mədəniyyət nümunələrini bəzi hallarda nümayiş etdirirdilər ki, bütün bunlar da elmi xarakter daşıyırdı [13, s.23].

Həmçinin XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ərazisində aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı üzə çıxarılmış qiymətli maddi-mədəniyyət nümunələrinin bir hissəsi əcnəbi arxeoloqlar tərəfindən ayrı-ayrı ölkələrin muzeylərinə verilərək bu ölkələrin muzeylərinin fondlarını zənginləşdirmiş, şəxsi kolleksiyaların bəzəyinə çevrilmişdir. Əlbəttə, bu nümunələrin ölkədən aparılmasının, itməsinin əsas səbəblərindən biri də burada onları toplayan və qoruyan mərkəzi muzeyin olmaması ilə bağlı olmuşdur. Ümumiyyətlə, Azərbaycanda muzeylərin yaradılmasının əsas təşəbbüsçüləri müəllimlər və ayrı-ayrı ziyalılar olmuşdur. Xalqımızın görkəmli maarifpərvər ziyalıları Azərbaycanın tarixinə, mədəniyyətinə dair arxeoloji, etnoqrafik, numizmatik materialları toplayıb səliqəyə salır, məktəblərdə, kitabxanalarda kiçik muzeylər yaradırdılar. Belə ki, XIX əsrin sonunda (1895) böyük Azərbaycan yazıçısı Cəlil Məmmədquluzadə tərəfindən müəllim işlədiyi Naxçıvanın Nehrəm kənd məktəbində ilk tarix-diyarşünaslıq muzeyi təşkil edilir. Muzeydə tariximizlə bağlı maddi-mədəniyyət nümunələri toplanmışdı. Cəlil Məmmədquluzadə bu sahədəki fəaliyyətinə görə hətta Xalq Məktəbləri müdiriyyətinin təşəkkürünü də almışdır [14, s.104].

Respublikamızda yaradılan ilk rəsmi dövlət muzeyi – “İstiqlal” muzeyi olmuşdur. Bu muzey Xalq Cümhuriyyəti dövründə təşkil olunmuşdur ki, bu da xalqımızın mədəniyyət tarixində çox mühüm hadisə idi [7, s.83].

“İstiqlal” muzeyi 1919-cu il dekabrın 7-də Azərbaycan parlamentinin yaradılmasının ildönümü münasibətilə Parlamentin binasında açılmış, 1920-ci ilin aprelinə Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra ləğv edilmişdir. Lakin yeni muzeylərin təşkilində mühüm rol oynamışdır [8, s.40].

1920-ci ilin iyununda Y.N.Staneviçin başçılığı altında Bakıda bir qrup müəllimin iştirakı ilə diyarşünas pedaqoqlarının dərnişini yaradılmışdır [15, s.3]. Bu dərnişinin qarşısına muzey və ekskursiyalar, habelə diyarşünaslıq laboratoriyaları təşkil etmək vəzifəsi qoyulmuşdu. Y.N.Staneviçin rəhbərlik etdiyi Diyarşünaslıq dərnişini həmin il iyunun 15-də Muzey-ekskursiya şöbəsi adı ilə Xalq Maarif Komissarlığının tərkibinə daxil edildi. [11, s.9].

Şöbənin ilk yığıncağında tədris xarakterli muzeyin təşkil olunması qərara alındı və bu muzey “Doğma diyarın tədris muzeyi” adlandırıldı. 1920-ci ilin iyulunda “İstiqlal” muzeyinin, habelə Pedaqoji muzeyin və bəzi məktəblərdə fəaliyyət göstərmiş diyarşünaslıq kabinetlərinin əşyaları bu muzeyə verildi. Təşkil dövründə məlum oldu ki, bu muzey yalnız tədris çərçivəsində məhdudlaşa bilməz. Buna görə də 1920-ci ilin oktyabrında muzey “Azərbaycan Dövlət Muzeyi” adlandırıldı. Muzey-ekskursiya şöbəsinin, habelə onun nəzdində ayrı-ayrı komissiyaların yaradılmasında, nəhayət, şöbənin Azərbaycan Dövlət Muzeyinə çevrilməsində “İstiqlal” muzeyinin yaradıcıları Məhəmməd Ağayev və Hüseyn Mirzəcəmalov yaxından iştirak etmişlər [10, s.10].

Bu hadisədən sonra 1924-cü il sentyabrın 21-24-də Bakıda I Ümumazərbaycan diyarşünaslarının qurultayı keçirildi [16, s.3-14].

Qurultayın işində o dövrün məşhur professorları (И.Фигуровски, Д.Головин, Е.Байбаков, И.Аммарин) və həvəskar diyarşünas muzey işçiləri iştirak etmişdilər. Qurultayda 30-dan çox mühazirə dinlənildi. Bu mühazirələrdə əsas yeri bir fikir tuturdu: “Azərbaycanda muzey işinin inkişafı üçün əsas diqqətin muzey kadrlarının yetişməsinə və muzey fondlarının yaranmasına yönəldilməsi”. Həmçinin qurultayda bütün muzeylərlə elmi-diyarşünaslıq cəmiyyətləri (Azərbaycanda diyarşünaslıq cəmiyyətlərinin yaradılmasında rus alimlərinin və SSRİ Elmlər Akademiyasının Diyarşünaslıq Bürosunun üzvlərinin əsas rolu olmuşdur) arasında sıx əlaqənin yaradılması məsələsi də müzakirə olunur. Burada qəbul olunan bütün qərarların yerinə yetirilməsi üçün Azərbaycan Dövlət Muzeyinə tapşırıqlar verilir. Bundan sonra 1924-cü ildə Gəncədə [1, v.194], Qubada [2, v.15] və Lənkəranda [3,v.115], 1926-cı ildə Şəkiddə [4, v.3], 1928-ci ildə isə Xanlar rayonunda tarix-diyarşünaslıq muzeyləri təşkil olunur. [4, v.1-2].

XX əsrin 40-cı illərindən başlayaraq Azərbaycanda xatirə muzeylərinin də təşkil prosesinə başlanılır. O xatirə muzeyləri ki, milli mədəniyyətimizin ayrılmaz bir hissəsi olub müxtəlif sahələri əhatə etməklə konkret şəxsiyyətin bu sahədəki xidmətlərini ictimaiyyətə nümayiş etdirir, eyni zamanda müəyyən zaman kəsiyində ölkənin yaşadığı ictimai siyasi və mədəni səviyyəli prosesləri maddi sübutlar və dəlillər əsasında göstərməyə çalışırlar. Xatirə muzeyləri həmçinin Azərbaycanın

yetirdiyi milli dühanın rolunu aşkar edir, xalqda özünün görkəmli tarixi şəxsiyyətlərinə qürur hissi formalaşdırır, onu mədəni tərəqqi naminə yeni uğurlara ruhlandırır.

Respublikamızda ilk xatirə muzeyi – Azərbaycan yazıçısı, maarifçisi, materialist filosofu və ictimai xadim, Azərbaycan dramaturgiyası və Azərbaycan ədəbiyyatında ədəbi tənqidin banisi Mirzə Fətəli Axundovun 1940-cı ildə Şəkiddə yaradılan ev muzeyi olmuşdur. Belə ki, yazıçının zəngin bədii yaradıcılıq irsinin qorunub saxlanması, gələcək nəsillərə çatdırılması məqsədilə Azərbaycan SSRİ Xalq Komissarları Sovetinin 1940-cı il 9 yanvar tarixli 37Nöi qərara əsasən M.F.Axundovun doğulduğu və uşaqlıq illərini keçirdiyi ev muzey elan olunmuşdur [6, s.150].

Həmçinin Respublikamızda 1934-cü ildə Azərbaycan Dövlət Teatr muzeyi [18], 1936-cı ildə Azərbaycan Milli İncəsənət muzeyi [19] və 1945-ci ildə isə N.Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı muzeyi təşkil olunur [20].

Ümumiyyətlə, Azərbaycanda muzey işinə qayğı və diqqət Ümummilli liderimiz Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Milli-mədəni sərvətlərimizin qorunub gələcək nəsillərə çatdırılması sahəsində muzeylərin rolunu layiqincə qiymətləndirən və yeni-yeni muzeylərin yaradılmasının təşəbbüskarı olan Ulu Öndər, dahi şəxsiyyət Heydər Əliyev demişdir: “Milli ənənələrimizin nə qədər dəyərli olduğunu dünyaya gələn yeni nəsillərə çatdırmaq və onları bu ənənələr əsasında tərbiyə etmək üçün muzeylər lazımdır” [21].

70-ci illər Azərbaycanda muzey şəbəkəsinin daha sürətli inkişafı ilə yadda qaldı. Bu da Azərbaycana rəhbərlik edən dahi Öndərimiz Heydər Əliyevin fəaliyyəti və şəxsi təşəbbüsü ilə bağlı idi. Bu dövrdə və sonrakı illərdə Azərbaycanın əksər görkəmli incəsənət və ədəbiyyat xadimlərinin xatirə muzeyləri açıldı. Xatirə muzeyləri Azərbaycan SSR KP MK və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1970-cı il iyun tarixli “Dahi ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi haqqında” və Azərbaycan SSR Mədəniyyət Nazirliyinin 1979-cu il 31 oktyabr tarixli qərarına əsasən təşkil edilmişdir. Muzeylərin, o cümlədən xatirə muzeylərinin yaradılmasının zəruriliyi və məqsədəuyğunluğu Ulu Öndər Heydər Əliyevin fikri ilə bir daha təsdiqlənir: “Azərbaycan xatirəsinə əbədiləşdirməyi vacib olan dahi şəxsiyyətlərlə şöhrətlənmişdir. Gələcək nəsillər onların həyat və yaradıcılığını bilmir. Bu sahədə müxtəlif vasitələrdən istifadə etmək lazımdır” [9, s.72].

1980-cı il yanvarın 4-də Azərbaycan Respublikasının rəhbər təşkilatının “Muzey işinə aid” qərarından sonra Respublikamızda muzey işi növbəti inkişaf yoluna qədəm qoyur [12, s.65]. Qərarla Respublikamızın bütün rayonlarında tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin yaradılması əsas vəzifə kimi qarşıya məqsəd qoyulmuşdur. Bu qərara uyğun olaraq muzeylərə rəhbərlik işini təkmilləşdirmək, metodiki və praktiki köməyin səmərəsini artırmaq, ekspozisiyanın estetik səviyyəsini yüksəltmək və muzey sərvətlərinin uzunömürlüliyünü təmin etmək

üçün Respublika Mədəniyyət Nazirliyi aparatında muzeylər idarəsi, habelə muzey işi üzrə Respublika Elmi-Metodiki Mərkəzi, muzeylərin bədii tərtibatı üzrə muzey sərəvətləri və xatirə əşyalarının elmi bərpa mərkəzləri yaradılmışdır. Qərardan sonra demək olar ki, respublikamızın bütün rayonlarında tarix-diyarşünaslıq muzeyləri təşkil edilir. Əgər 70-ci illərdə rayonlarımızda 16 tarix-diyarşünaslıq muzeyimiz var idisə, 1980-cı ildə onların sayı 24-ə, 1985-ci ildə isə 63-ə çatmışdı [17, s.373-386]. 1980-cı il 13 mayda Azərbaycan SSRİ Nazirlər Sovetinin 227 sayılı qərarına əsasən Qəbələ rayonunda tarix-diyarşünaslıq muzeyi təşkil edilir [22].

Respublikamızda tarix diyarşünaslıq muzeylərinin yaradılması prosesinin zəruriliyi Ümummilli liderimiz, dahi Öndər Heydər Əliyevin 1982-ci ilin iyulunda muzey işçilərinin Respublika müşavirəsindəki çıxışında xüsusilə qeyd olunmuşdur: “Muzeylər mühüm mədəniyyət ocaqlarına, zəhmətkeşlərin, xüsusilə cavan nəslin ideya, siyasi və mədəni tərbiyəsinin mərkəzinə çevrilmişdir. Muzeylər söz yox ki, hər bir vətəndaşın öz diyarının, rayonunun, kəndinin tarixinə bələd olması üçün də vacibdir. Bir sözlə tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin təşkil edilməsi zəruriliyi göz qabağındadır” [9, s.37] Göründüyü kimi, Dahi öndərimiz Heydər Əliyev Azərbaycanın hər bir vətəndaşına öz diyarının, rayonunun, hətta kəndinin belə tarixini bilməsini çox vacib hesab etmiş, buna görə də tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin rolunu yüksək qiymətləndirmişdir. O, yenicə yaradılmış muzeylərlə də maraqlanır, imkan olduqca onların ekspozisiyası ilə də tanış olur, buna öz münasibətini bildirir, dəyərli, lazımi məsləhətlərini verirdi.

Heydər Əliyev muzey ekspozisiyalarını da yüksək qiymətləndirmiş və qeyd etmişdir ki, “məharətlə seçilmiş eksponatlar rayonun tək-cə zəngin keçmişindən deyil, həm də bugünkü həyatından bəhs edir [9, s.41].

Ulu Öndər Heydər Əliyev bu illərdə Azərbaycan SSR Dövlət Nəşriyyat Komitəsinə, Mədəniyyət Nazirliyinə, Azərbaycan Elmlər Akademiyasına 1980-1982-ci illərdə Azərbaycan və rus dillərində muzey işinə aid xüsusi ədəbiyyatın nəşr edilməsi, qəzetlərdə, jurnallarda, radio və televiziyalarda muzey işinin aktual məsələlərini işıqlandırmaq, istehsalat, sənaye və təchizat müəssisəsi, təsviri incəsənət və muzeylər idarəsinin sifarişinə əsasən keyfiyyətli ekspozisiya avadanlığı hazırlayıb tarix-diyarşünaslıq muzeylərini təchiz etmək haqqında tapşırıqlar vermişdir. 90-cı illərdə də muzey quruculuğu sahəsində yeni uğurlara imza atılır. Belə ki, Azərbaycan Respublikası 1991-ci ilin oktyabrında öz müstəqilliyini elan etdikdən sonra muzey işi sahəsində də müstəqil siyasət yeritməyə başladı. Yeni muzeylərin yaradılması, muzey şəbəkəsinin yeni tələblərə uyğunlaşdırılması, mövcud ekspozisiyaların müasir tələblər baxımından təkmilləşdirilməsi, fondların zənginləşdirilməsi üzrə iş yeni mərhələyə qədəm qoydu. 1992-ci ilin iyulunda muzey işçilərinin müasir şəraitdə muzeylərin qarşısında duran vəzifələrə həsr olunmuş müşavirəsi keçirildi. Bu müşavirədə həmçinin Beynəlxalq Muzeylər Şurasının (ICOM) Azərbaycan Milli Komitəsi təsis edildi [23].

Çox təəssüflər olsun ki, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi Respublikamızda muzeylərin inkişafına ağır zərbə vurub. Erməni silahlı birləşmələri tərəfindən işğala məruz qalan ərazilərimizdəki tarix-memarlıq abidələri, xatirə-memorial komplekslər və muzey-qoruqlar dağıdılıb, muzey fondlarında mühafizə olunan qiymətli eksponatlar və sənət yadigarları bütünlüklə qarət edilib.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev 1993-cü ildə respublikada hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra ağır iqtisadi çətinliklərə baxmayaraq, diqqət və qayğısını muzeylərdən də əsirgəmədi. 1993-cü ilin dekabrında Nazirlər Kabinetində muzey işçilərinin Respublika müşavirəsi keçirildi. Azərbaycan hökuməti 1994-cü ildə muzey işçilərinin müşavirəsinin tövsiyələrini nəzərə almaqla “Respublikada 21 muzey işinin vəziyyəti və onu yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında” qərar qəbul etdi [10, s.20-21]. Bu qərar yeni mərhələdə Azərbaycanda muzey işinin inkişafı üçün yeni imkanlar yaratdı. Həmçinin Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 2000-ci ilin mart ayında Milli Məclis Respublikamızda ilk dəfə olaraq “Muzeylər haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununu qəbul etdi [5, s.483-486].

Qanunun birinci maddəsində göstərilirdi ki, “Muzey” – maddi-mədəniyyət abidələrinin komplektləşdirilməsi, mühafizəsi, öyrənilməsi, kütləvi nümayişinin və təbliğinin həyata keçirildiyi mədəniyyət, elmi-tədqiqat müəssisədir; Muzey fondu – Azərbaycan Respublikası ərazisində fəaliyyət göstərən dövlət mülkiyyətində, bələdiyyə mülkiyyətində və xüsusi mülkiyyətdə olan muzeylərdə daimi saxlanılan, qorunan muzey əşyalarının və kolleksiyalarının məcmusu. Muzey fəaliyyəti – elmi, mədəni, mənəvi və estetik tələbatın ödənilməsi məqsədilə insan, onun fəaliyyəti və yaşayış mühiti haqqında, mədəniyyət sərvətlərinin və maddi nümunələrinin əldə edilməsi, qorunması, uçotu, tədqiqi, təbliği və nümayişinin təşkili əsas məsələ kimi muzeylər qarşısında qoymuşdur. Bu qanun ölkəmizdə muzeylərin fəaliyyətinin təşkilati, hüquqi, iqtisadi əsaslarını təşkil edir və bununla bağlı münasibətləri tənzimləyir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən verilən bu qanun yeni mərhələdə muzey işinin inkişafına təkan vermiş, nəticədə xalqımızın mədəni inkişafına gətirib çıxarmışdır.

Ulu Öndər Heydər Əliyevə ümumxalq məhəbbətinin təcəssümü olaraq 2005-ci ildən etibarən Respublikanın şəhər və rayonlarında onun həyat və fəaliyyətinə həsr olunmuş Heydər Əliyev muzeyləri yaradılmışdır. Hansı ki, bu muzeylər bu ulu şəxsiyyətin həyat və fəaliyyətini, xalqımızın tarixində və taleyində oynadığı rolu müxtəlif materiallar vasitəsilə vətəndaşlarımızın nəzərinə çatdırmaq baxımından müstəsna rol oynayır.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən muzey işinin inkişafı üzrə müəyyən edilmiş prioritetlər bu gün Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev və Heydər Əliyev Fondu tərəfindən uğurla davam etdirilir. Prezidentimiz

İlham Əliyev tərəfindən imzalanan fərman və sərəncamlar Azərbaycanda muzey işinin inkişafında növbəti uğur və nailiyyətlərin qazanılmasına səbəb olmuşdur.

“Azərbaycan Respublikasının paytaxtı Bakı şəhərində İstiqlal muzeyinin yaradılması və İstiqlal abidəsinin ucaldılması haqqında” 2006-cı il 18 dekabr və “Müasir İncəsənət Muzeyinin yaradılması haqqında” 2006-cı il 19 dekabr tarixli sərəncamları ilə muzeylər şəbəkəsinin inkişafında nəzərəçarpan irəliləyiş əldə olunmuşdur [24].

Prezident İlham Əliyevin 2007-ci il 6 mart tarixli “Azərbaycanda muzey işinin yaxşılaşdırılması” haqqında sərəncamı milli-mədəni sərvətlərimizin qorunması, muzey fondlarında mühafizə olunan qiymətli eksponatlar və sənət yadigarlarının gələcək nəsillərə çatdırılması işində mühüm keyfiyyət dəyişikliyinə təkan vermişdir [25]. Həmçinin Prezidentimiz İlham Əliyevin 22 may 2009-cu il tarixli “Azərbaycanın regionlarında fəaliyyət göstərən muzeylərin müasir standartlara uyğun təmirinə, yeni avadanlıq və zəruri eksponatlarla təchizatına dair xüsusi tədbirlər planı”nın təsdiq edilməsi haqqında sərəncamı, habelə Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən “Muzey işinə dair məqsədli Dövlət İnkişaf Proqramı (2008-2011-ci illər)”nin hazırlanması muzey işi sahəsində genişmiqyaslı tədbirlərin həyata keçirilməsinə imkan yaratmışdır [26].

Azərbaycan dövlətinin uğurlu mədəniyyət siyasəti nəticəsində son illər muzeylərimizin dünyanın nüfuzlu muzeyləri ilə əlaqələri genişləniib, bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində yeni nailiyyətlər əldə edilib. Hazırda ölkəmizdə 200-dən çox muzey fəaliyyət göstərir və onların ekspozisiyaları azərbaycançılıq məfkurəsini uğurla təbliğ edirlər [27].

Muzey işinə diqqət və qayğı Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin daim diqqət mərkəzindədir. 44 günlük müharibədə qazandığımız uğurlar bu sahəyə də öz müsbət təsirini göstərmişdir. Belə ki, müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qüdrətli Azərbaycan Ordusunun azad etdiyi Qarabağda vaxtilə mövcud olan muzeylərin və muzey filiallarının bərpası ilə əlaqədar hazırda nazirlikdə müvafiq işlər həyata keçirilir. Uzun illər erməni vandalizminə məruz qalan mədəniyyət məkanlarının bərpası ilə yanaşı, Qarabağda müasir tələblərə uyğun yeni muzeylər və digər mədəniyyət ocaqları da yaradılacaq. Düşməndən azad edilmiş ərazilərdə işğal muzeylərinin yaradılması da nəzərdə tutulur.

Nəticə

Beləliklə, bu mövzu üzərində işlədikdən sonra bir daha o nəticəyə gəlirik ki, Azərbaycanda muzeylərin təşkil olunması prosesi özünəməxsus şəkildə inkişaf yolu keçmişdir. Azərbaycanda muzey işinin təşkili tarixindən bəhs edərkən xüsusilə qeyd olunmalıdır ki, məhz Ümummilli liderimiz, ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin diqqət və qayğısı sayəsində Respublikamızda muzey quruculuğu işi inkişaf dinamikasının ən yüksək mərhələsinə daxil olmuş, bu sahədə də çox böyük nailiyyətlər, uğurlar qazanılmışdır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan muzeyləri xalqımızın qəhrəmanlıqlarla dolu olan həm tarixi keçmişini, həm də bu gününü, şanlı mədəniyyətini, bir sözlə, bütün ictimai-siyasi, sosial və mədəni həyatını özündə əks etdirən eksponatlarla əhatə olunan ən qiymətli xəzinəmizdir və bu xəzinənin qorunub saxlanılması və gələcək nəsillərə çatdırılması işi isə hər birimizin dövlətimiz qarşısında vətəndaşlıq borcudur.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi. Fond 57, siy. 1, iş 655
2. Azərbaycan Respublikası Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi. Fond 569, siy.1, iş 8
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi. Fond 57, siy. 1, iş 75
4. Azərbaycan Respublikası Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi Arxivi. Fond 4, siy. 1, iş 12
5. Azərbaycan Respublikasının Qanunlar külliyatı. Bakı: Qanun, 2002, 540 s.
6. Azərbaycan SSRİ Hökuməti qərarlarının xronoloji külliyatı (1936-1945). Bakı, 1961, 150 s.
7. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası: 2 cildə, I c., Bakı, 2004, 440 s.
8. *Bayramov A.* Sənət, sənət məbədləri, sənət fədailəri. Bakı, 2015, 336 s.
9. *Bayramov A.* Heydər Əliyev və muzeylərimiz. Bakı, 1999, 90 s.
10. Bayramov A. Tariximiz, yaddaşımız, sərvətimiz. Bakı, 2007, 140 s.
11. *Hacıyeva Z.* Azərbaycan Dövlət Muzeyi. Bakı, 2012, 152 s.
12. *Əmirxanov S.* Azərbaycan muzeyşünaslığının sürətli inkişafı: 1970-1990-cı illər // Mədəni Maarif, 2011, № 7, s.65-69
13. *Казиев М.А.* Из истории музейного дела в Азербайджане // Изв. А.Н. Азерб.СССР. Серия общественных наук, 1960, №2, с.23-30
14. *Нифталиев М.Б.* Культурное строительство в Нахичеванской АССР (1921-1925). Кировабад, 1957, 104 с.
15. *Пахомов Е.А* Монетная коллекция АЗ.Гос.Музея. Т 1, 68, Баку: Изд. АЗ. Гос.Музея, 1928, 206 с.
16. Резолюции 1-го Всеазербайджанского краеведческого съезда в Баку, 21-24 сентября 1924 г. Баку: Изд. ООИА, 1924, 14 с.
17. Народное хозяйство Азербайджанской ССР В 1988 г. Статический ежегодник. Баку, 1990, 424 с.
18. Azərbaycan Dövlət Teatr Muzeyi / <https://az.wikipedia.org/wiki/>
19. Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyi / <http://nationalartmuseum.az/about>
20. Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi / <http://www.nizamimuseum.az/>
21. Gənclərin təlim-tərbiyəsində muzeylər xüsusi əhəmiyyətə malikdir / <http://medeniyyet.nakhchivan.az/mtbuat-xidmti/xbrlr/1263-2020-05-16-08-58-57.html>
22. Qəbələ Rayon Tarix-Diyarşünaslıq muzeyi / <https://az.wikipedia.org/wiki>

23. Beynəlxalq Muzeylər Şurası (ICOM) Azərbaycan Milli Komitəsi fəaliyyətini genişləndirir /<http://old.xalqgazeti.com/az/news/culture/59050>
24. Azərbaycanda muzey işinin yaxşılaşdırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı / http://anl.az/down/medeniyyet2007/mart/medeniyyet2007_mart_110.htm
25. İlham Əliyev Azərbaycan Milli İncəsənət Muzeyinin yeni korpusunun açılışında iştirak etmişdir / <https://president.az/az/articles/view/8399>
26. Azərbaycan muzeyləri milli özünəməxsusluğumuzu dünyaya təcəssüm etdirir / <http://anl.az/down/meqale/azerbaycan/2014/may/370652.htm>
27. Ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə yaradılmış muzeylər milli özünəməxsusluğumuzu dünyaya təcəssüm etdirir / <http://nizamimuseum.az/az/news/2140>

Redaksiyaya daxil olub 28.03.2022